

Läs och skrivprojektet Listiga räven – att läsa i skolan och lära för livet

Bakgrund

Listiga räven startade som ett treårigt samarbete mellan en klass i Kvarnbyskolan och Rinkeby bibliotek. Projektledare var Birgitta Alleklev och Ingrid Olsson, lärare på Kvarnbyskolan och barnbibliotekarie Lisbeth Lindvall.

Projektets idé och arbetsmetod var att utforma barns läs- och skrivinlärning till någonting som är enbart lustfyllt. Genom att inte använda traditionella läsläror utan istället använda skön- och facklitteratur var tanken att barnen skulle få egna läsoplevelser som förhoppningsvis skulle väcka ett bestående intresse för böcker.

Idén bygger på en metod av Mary Clay¹ och som används över hela Nya Zeeland för att väcka barns lust till läsning. Undervisningsmetoden kallas *Whole Language*. Tanken bakom metoden är att arbeta med *hur* barn lär sig och att ge dem hjälp till självhjälp. Det är av stor vikt att ta reda på var barnet befinner sig kunskapsmässigt för att sedan kunna utgå från denna kunskap. Barnet sätts hela tiden i centrum med tanken att ”ett barn är inte en hink som ska fyllas utan en eld som ska tändas”. Barn lär sig läsa genom att läsa och det är viktigt att barnen får läsa ”riktiga” böcker, både skön- och facklitteratur, med ett innehåll som barn tycker är intressant. Vi vet ju alla hur svårt det är att lära sig något som upplevs som tråkigt. Det spelar ingen roll hur nyttigt det än må vara; lång tid tar det och intresserad blir man aldrig!

Läsning och skrivning ska finnas med i alla aktiviteter. Språket används för kommunikation och det har alltid en mening. Läsning och skrivning ska inte enbart ses som färdigheter utan måste alltid beskri-

¹ Mary Clay har beskrivit metoden i bl.a. Clay, M (1991) *Becoming literate. The construction of inner control*. USA: Heinemann Educational Books, och Clay, M (1993) *Reading Recovery. A guidebook for teachers in training*. Auckland: Heinemann Education. (Utgivarens anmärkning.)

vas i termer av självkänsla, motivation, meningsfullhet, förståelse, kompetens och utveckling. Barnens intresse för läsning ökar när läraren *läser för dem, läser med dem*, och när barnen har möjlighet att *läsa själva*. Att skriva på lek inleder skrivutvecklingen. Genom skrivningen ser man vad barnen faktiskt kan och hur deras skriftspråk utvecklas kontinuerligt precis som talspråket. Skrivning medverkar också till att barnen blir bra läsare, eftersom barnen blir uppmärksamma på text då de skriver. En stimulerande miljö i klassrummet är oerhört viktig för inlärningsprocessen. Klassrummen på Nya Zeeland är fyllda med böcker, bilder och texter; kort sagt, en miljö som lockar till läsning.

Nyckelorden i metoden är *läsa, skriva, berätta, dramatisera, rita/måla* och dessa ligger som grund för alla aktiviteter i undervisningen och genomsyrar hela skoldagen. Genom att läsa litteratur med anpassad svårighetsgrad får barnen upplevelser som inte ges i någon traditionell ”läslära”. Alla får känna glädjen över att själva läsa en god bok och också dela den glädjen genom att läsa den tillsammans med sina kamrater.

Samarbetet mellan klassen i Kvarnby skolan och Rinkeby bibliotek startade när barnen började i år 1 och skulle ha avslutats år 3, men arbetet var så lyckat och resultaten så goda att samarbetet fortsatte i ytterligare två år.

Biblioteket hade under flera år (sedan 1993) haft ett nära samarbete med Abrahams Barn. Stiftelsen Abrahams Barn är politiskt och religiöst obunden och arbetar för samexistens mellan olika kulturer och religioner. Abrahams Barns arbetsmetod *Från Alfons till Dostojevskij: Barnkonventionen genom litteratur* konkretiserar FN:s Barnkonvention. Skönlitteratur ger möjlighet till rolltagande och identifikation och därmed empati. Sedan läsåret 96/97 har Abrahams Barn varit en mycket viktig samarbetspartner i projektet Listiga råven. Alla större temaarbeten har varit knutna till Abrahams Barn och Barnkonventionen.

Hur Rinkeby och andra invandrartäta områden i Sverige kommer att se ut om tjugofem år, när nuet har förvandlats till historia, beror till stor del på hur vi löser dagens problem. En av de viktigaste uppgifterna för skola och bibliotek är att främja demokrati och yttrandefrihet. Många barn kommer från länder där muslimer och kristna har levt i konflikt och fiendskap under mycket lång tid. I vissa fall har denna

fiendskap orsakat familjens flykt till Sverige. Många är också de som flytt från en diktatur. Det auktoritära sättet att tänka kan i vissa fall leva kvar vid ankomsten till Sverige och upplevas som det enda sättet att lösa konflikter och meningsskiljaktigheter på. Ofta kräver man stor respekt för sin egen tro, sina egna traditioner och åsikter, men tänker inte på eller förmår inte alltid respektera andras. Det är i dessa situationer som ordet och språket får sin stora betydelse.

I Rinkeby utarbetades 1993 ett förvaltningsövergripande program för barns språkutveckling och en gemensam värdegrund för förskola och skola. Aktiv tvåspråkighet har hög prioritet. Med detta som förutsättning blev det möjligt att utarbeta läsprogrammet Listiga räven som metod.

Vi kommer här att presentera vårt arbete och några av de större te-
maarbeten vi har gjort under åren, men först vill vi göra en kort presentation av Rinkeby som stadsdel, Rinkeby bibliotek och Kvarnby-
skolan.

Rinkeby, Rinkeby bibliotek och Kvarnbyskolan

Rinkeby

Rinkeby med sina 15 000 invånare är en förort till Stockholm där en stor del av befolkningen har utländsk bakgrund. Islam och kristendom är de dominerande trosåskådningarna. Rinkeby är en mycket ung stadsdel, ca 35 % av invånarna är under 18 år. En del ungdomar som kommer från krigshärjade områden, t.ex. Somalia, har aldrig gått i skola. Många av dem är svårt märkta av det krig de flytt ifrån.

Det finns fem skolor i området: tre låg- och mellanstadieskolor, en högstadieskola samt en skola med alla stadier från 1–9. Knappt 1 % av barnen har svenska som modersmål. I detta område, som är ca 1 kvadratkilometer stort, talas det hundra språk. För närvarande är de största språkgrupperna turkiska, somaliska, arabiska, tigrinja, grekiska, spanska och bosniska. Stadsledningskontoret statistik för 2000 visade att ungefär 40 % av eleverna i år 9 inte uppnådde målen i något eller några av ämnena svenska, engelska eller matematik.

Utbildningsbakgrunden hos de vuxna invandrarna varierar. Många har en mycket kort skolbakgrund. Av den arbetsföra befolkningen står drygt 50 % utanför den reguljära arbetsmarknaden, men genom olika

arbetsmarknadspolitiska åtgärder har den öppna arbetslösheten minskat till knappt 5 % (1999).

Rinkeby bibliotek

Biblioteket ligger centralt i Rinkeby och rymmer ungefär 48 000 böcker, av dessa är drygt 20 000 volymer fördelade på femtio olika språk. Hälften av det totala bokbeståndet består av barn- och ungdomsböcker.

Biblioteket har sedan femton år tillbaka regelbundet bjudit in år 2, 4, och 7 till bokprat ungefär var fjärde vecka. De lärare som är extra intresserade får naturligtvis komma på bokprat utanför detta grundschema. Vi försöker då att på ett inspirerande och personligt sätt presentera och berätta om våra favoritböcker, nya som gamla. Såväl bibliotekarier som assistenter bokpratar. Sedan tio år tillbaka bjuder vi även in sexåringarna för en sagostund. De får ett lånekort och *Barnens första bok*. Vår intention är att barnen under sin grundskoletid ska som minimum, ha lyssnat på femton bokprat. Sedan 1998 har vi haft möjlighet att erbjuda bokprat till alla klasser som varit intresserade.

I ett mångfacetterat samhälle behöver vi en gemensam kulturell plattform att stå på. Med det menar vi att barnen ska få möjlighet att möta minst tio svenska barnboksförfattare under sin grundskoletid och om möjligt även få möta författare på det egna modersmålet. Gemensamma läsupplevelser ger värdefulla gemensamma referensramar senare i livet. Det är dock inte kvantiteten som är avgörande utan kvaliteten. När vi bjuder in författare är det viktigt att barnen har läst författarens böcker före besöket och att de sedan fortsätter att arbeta med sin gemensamma upplevelse efteråt.

Våra litteraturinköp utgår medvetet från våra läsare. Vi köper många lättlästa böcker och gärna fyra till fem exemplar av dessa titlar. De lärare som vill, har numera möjlighet att låna ett nästintill obegränsat antal böcker till klassrummet, vilket många också gör. Böckerna lånas då på speciella lärarkort. Vi på biblioteket vill uppmuntra till att läsandet av skön- och facklitteratur blir en naturlig del av undervisningen och barnens vardag.

Vår intention är att barnen ska möta det svenska språket i så många olika former som möjligt. Därför bjuder vi också in teatergrupper, berättare och dansare till biblioteket. Alla klasser och daghem är väl-

komna att ställa ut sina temaarbeten på biblioteket och vi har ofta stora utställningar producerade av daghem och skolor. På vernissagedagen är det ofta fest!

Varje lov anordnar vi någon form av aktivitet, t.ex. tipstävlingar eller skapande verkstäder.

Kvarnbyskolan

Kvarnbyskolan är en f-6-skola som har ca 300 elever. Nästan alla barn har ett annat modersmål än svenska. I skolan finns 34 olika modersmål representerade. Barnen kan få modersmålsundervisning vilket innebär 60 minuters undervisning per vecka. Modersmålsundervisningen ligger utanför ordinarie schema.

År 1

I den klass som deltog i projektet fanns 24 elever med följande 12 modersmål: turkiska, somaliska, arabiska, tigrinja, spanska, persiska, urdu, bengali, tagalog, vietnamesiska, thailändska och serbiska. Åtta av barnen är födda i ett annat land än Sverige. Klassen har, liksom alla andra klasser i Kvarnbyskolan, två lärare – Birgitta Alleklev och Ingrid Olsson.

I projektet använde vi enbart barnböcker i undervisningen, inga läroböcker. Matematikboken var det enda undantaget och den fungerade mer som ett stöd i undervisningen. Vi hade inför skolstarten köpt ett stort antal böcker, ett sextiotal titlar, med många bilder och text av olika svårighetsgrad. Bibliotekarien hade också valt ut ett hundratal olika titlar, bilderböcker och "Börja Läsa" böcker. Många titlar fanns i två exemplar för parläsning. Böckerna placerades så de var lättåtkomliga och väl synliga på ett antal långa hyllor i klassrummet och lånades sedan om var fjärde vecka tills alla böcker var lästa. Barnen levde med andra ord i ett överflöd av barnböcker från första skoldagen.

Inledningsvis läste vi lärare högt ur många bilderböcker och kapitelböcker. Barnen fick sedan alltid i uppgift att återberätta innehållet i böckerna. Ibland fick de också göra ett collage och ofta dramatiserade vi boken. Vi skrev ned barnens små berättelser på blädderblocket och läste dem sedan gång på gång. Berättelserna skrevs också ned med

hjälp av datorn och alla barn fick ett eget exemplar. Vi bearbetade texterna på olika sätt med barnen, t.ex. fick de leta efter vissa bokstäver i texterna eller fick i uppdrag att rita en bild som passade till berättelsen. Barnen fick från början själva välja den bok de helst ville läsa bland alla de böcker som fanns i klassrummet. De läste boken flera gånger i skolan och hemma. Så småningom fick de återberätta boken antingen för oss lärare eller för hela klassen. Ett par gånger i veckan fick barnen en läsläxa.

Under höstterminen år 1 gick vi också igenom alfabetet och lärde barnen hur man skriver bokstäverna på rätt sätt. Vi arbetade inte på det sättet i 6-årsgruppen, där fick barnen skriva bokstäverna som de ville. Arbetet med bokstäverna gick smidigt och bra eftersom barnen redan kunde dem alla. En del barn kunde till och med rabbla hela alfabetet.

Tre gånger i veckan gick en grupp på tre barn till skolförberedelsegruppen och läste sagor för 6-åringarna. Detta uppskattades mycket både av 6-åringarna och barnen i klassen. Vi samarbetade med vår fadderklass, en årskurs 4. Då arbetade barnen parvis, en från ettan och en från fyran. Den äldre eleven läste en bok för den yngre som sedan fick återberätta boken. Därefter ritade de tillsammans en bild och skrev text till bilden. Vi praktiserade också parläsning i den egna klassen. Två jämgoda läsare fick välja en bok och läsa högt för varandra, en sida var. Sedan berättade de innehållet i boken för lärarna och ritade och skrev om boken.

Under vårterminen år 1 började barnen läsa om djur och växter. Vi använde då *Djur och växter från A till Ö*, ett material med 245 faktatexter som är samlat i fyra pärmar och som dels är ämnesordnade och dels står i bokstavsordning. Barnen fick välja ett djur eller en växt att läsa om. Därefter skrev de en faktatext och ritade till.

Under första läsåret läste barnen vardera 60–80 böcker av varierande svårighetsgrad. Läslusten var mycket stor. Deras nyfikenhet var väckt och de slukade redan böcker. Eftersom de ofta fick återberätta böckerna inför klassen visste vi att de också hade förstått vad de läst. Detta återberättande av böcker inför klassen hade också den fördelen att det skapade en nyfikenhet hos de klasskamrater som ännu inte läst boken ifråga.

Barnen skrev egna texter tillsammans eller individuellt. De valde en bild och skrev sedan en text till bilden. Barnen ritade, målade, skrev och berättade hela tiden om sina upplevelser och tankar, ibland till-

sammans i form av ett collage, ibland individuellt i sina respektive berättelseböcker. De prövade också på att skriva små verser och dikter. Stavningen i barnens texter rättade vi tillsammans med dem. Vi satte aldrig bockar eller strök under deras stavningsfel, istället gick vi igenom texten med dem och rättade då också deras språkliga fel. Detta sätt att rätta texterna hämmade inte deras lust att skriva. Tvärtom, de var angelägna om att göra allting rätt och att skriva snyggt.

I början var barnen väldigt kortfattade i sin skrivning. Under läsåret utvecklades skrivförmågan påfallande. Genom att läsa många böcker fick barnen ett stort ordförråd och lärde sig snabbt att sätta samman meningar och skriva längre texter. Rent allmänt kan man säga att barnen hade lättare att uttrycka sig i skrift än i fritt tal.

Under hela år 1 hade barnen ett arbetsschema som de arbetade med dagligen ca en timme. Uppgifterna i ett sådant arbetsschema var t.ex. att skriva en berättelse, läsa en bok och svara på frågor. Uppgifterna i arbetsschemat varierade i svårighetsgrad. Alla elever skulle få sin nyfikenhet tillfredsställd och känna en längtan efter nya utmaningar. Under dessa pass arbetade de helt och hållet i takt med den egna förmågan. Detta sätt att arbeta innebar att barnen blev mer och mer självständiga, kände sig trygga och självförtroendet ökade, samtidigt som klassen som helhet blev mer harmonisk. Barnen var omtänksamma mot varandra och visade stor arbetsglädje och entusiasm inför arbetet. Ingenting tycktes omöjligt för dem att klara av, vilket också visade sig i övningsämnena.

Barnen hade arbetsscheman i svenska, matematik samt no/so. Arbetsschemat nedan använde vi oss av i svenska.

Arbetsschema 1 i svenska

”Björnen”	En pärm med 9 arbetsblad med arbetsuppgifter som barnen ska lösa.
Händelseblad	Barnen väljer en bild och skriver en berättelse om bilden.
Läs en ”alfabetsbok”	Boken ska sedan läsas högt för läraren
”Tigern”	En pärm med 9 arbetsblad med läs- och skrivuppgifter.
Palin	Barnen tar en Palin-bok och löser givna uppgifter.

Arbetschema 2 i svenska

Palin	Barnen tar en Palin-bok och löser givna uppgifter.
Händelseblad	Barnen skriver en berättelse i datorn.
Mystiska brev	Barnen tar ett brev ur en låda och svarar på uppgifterna i en skrivbok.
Läs en ”alfabetsbok”	Boken ska sedan läsas högt för läraren.
Läs och förstå	Barnen läser en text och ska sedan besvara av lärarna skrivna frågor.
Para ihop bild och text	Barnen får bilder som ska paras ihop med viss text.
Dra streck och måla	Streck ska dras i alfabetisk ordning och sedan ska barnen måla den uppkomna figuren.

Samarbetet mellan klassen och biblioteket år 1

Ett försiktigt samarbete påbörjades under höstterminen i år 1. Klassen fick dels låna ett hundratal titlar till klassrummet och dels hade bibliotekarien bokprat var tredje eller fjärde vecka för klassen.

Biblioteket hade på den tiden ett ganska gammalt och slitet bokbestånd. Beståndet för barn- och ungdomar minskade kraftigt varje år, eftersom anslagen inte räckte till att ersätta det stora slitaget. Trots detta ville biblioteket gärna satsa på denna klass, eftersom vi fick chans att testa det som vi och många andra barnbibliotekarier med oss alltid har trott – att barn lär sig läsa och blir duktiga i läsning genom att läsa. Genom att läsa skönlitteratur, lär man också känna sig själv samtidigt som man får ta del av hur andra människor känner och tänker - identifikation ger empati.

Det tillfälle då vi verkligen kände att samarbetet fungerade och utvecklingen i projektet började ta fart var efter ett bokprat. Vid nästa tillfälle överraskade barnen med att dramatisera en av de böcker som bibliotekarien berättat om gången innan. Efter att de hade spelat upp sin lilla pjäs, skulle bibliotekarien gissa ifrån vilken bok det var hämtat! Denna form av bearbetning av bokpraten fortsatte och det har varit mycket roligt och stimulerande att med jämna mellanrum få dessa dramatiseringar som små presenter. Det var också intressant att se vilka

böcker de valt att dramatisera. Oftast innehöll de ett stort persongalleri av djur eller människor. Fortsättningsvis påverkade detta urvalet av bokpratsböcker, så att det i minst en av böckerna fanns en handling som gick att dramatisera.

På så sätt var det barnen själva som visade vägen till sin läslust. De tyckte att dramatiseringar var en av de roligaste arbetsformerna, och det tog vi naturligtvis fasta på.

Tema Änglar

Arbetsmetoden tog form först i slutet på höstterminen, när vi började arbeta med temat änglar. Lärarna gick på kurs i ”Interkulturellt lärande” på Lärarhögskolan i Stockholm, och bibliotekarien deltog i ett seminarium om änglar för Abrahams Barn.

En kväll när vi satt och diskuterade hur vi skulle lägga upp vårt arbete, som skulle ha ett interkulturellt perspektiv, kom vi på att änglar är interkulturella. Änglar eller andar finns i de flesta kulturer och åtminstone två änglar är gemensamma för judar, kristna och muslimer.

Dagen därpå kallade lärarna in barnen ett och ett för att i enrum besvara fem frågor om änglar. När de kom ut ifrån rummet fick de en lerklump i handen för att göra sin egen ängel. Bibliotekarien plockade ihop de flesta av de ”änglaböcker” som stod till buds. Detta var före ”änglaboomen”, så marknaden var inte översållad med böcker på detta tema, men det fanns tillräckligt. Vi beställde också tid på Nationalmuseum för en särskild ”änglavisning” och när barnen kom tillbaka till skolan fick de rita och skriva om de upplevelser som gjort starkast intryck på dem. Därefter kontaktade vi en konstpedagog som visade diabilder av tavlor med änglamotiv. Genom frågor väckte hon barnens intresse för målningarna och ledde dem vidare in i bilderna. Barnen fick sedan göra en egen änglabok med dikter, teckningar och sagor.

Allt detta mynnade ut i en stor utställning på biblioteket. I det sammanhanget drogs föräldrarna in i temat och bjöds in att besöka biblioteket och utställningen. Tanken med det var dels att de skulle få se barnens arbeten, dels att bibliotekarien fick möjlighet att visa dem vad biblioteket har att erbjuda i form av tidningar och tidskrifter, språkkurser och böcker på deras modersmål.

År 2

I år 2 började vi samarbeta med Abrahams Barn och deras metod för att konkretisera FN:s Barnkonvention. Barnen kunde nu både läsa och skriva tämligen obehindrat. Det svåraste momenten var att tala och berätta fritt. Det märktes tydligt att barnen klarade av dessa uppgifter bättre om de fick struktur på framställningen som när de dramatiserade eller återberättade en omtyckt bok. Vi ökade också på antalet böcker i klassrummet till mellan 250 och 300 böcker, både skön- och facklitteratur.

Tema Alfons Åberg

Vi ville att barnen på ett mera djupgående sätt skulle få stifta bekantskap med en mycket omtyckt författare. Vi började därför med Gunilla Bergströms böcker om Alfons Åberg.

Alfons Åberg är ofta en snäll liten pojke men ibland gör han dumma saker, som när han slår Lillkillen i *Alfons och odjuret*. Detta är något som de flesta pojkar själva varit med om. Barnen fick därför i uppgift att fundera igenom och skriva ner om de vid något tillfälle själva varit dumma, och vad de i så fall hade gjort. Vi hade en sådan otur att inget barn i klassen överhuvudtaget varit dumma eller betett sig illa någon gång! Vi fick helt enkelt be dem hitta på en sådan berättelse i stället, men de skulle skiva sin historia i jagform. Då gick det lite lättare!

I detta sammanhang började vi tala om samvete, identifikation och empati. Vi koncentrerade oss på *Alfons och odjuret*. Först läste alla barn boken, så att de kunde den utantill och därefter skrev de manus och regisserade. De ritade och målade egna odjur och som rekvisita till pjäsen sydde de i textilslöjden ett gemensamt odjur. I träslöjden gjorde de Alfonsfigurer. (Slöjdlärare är alltid bra samarbetspartners i temaarbeten.)

Så blev det dags för själva föreställningen och när barnen dramatiserar så *spelar* de inte – utan de *tar rollen*, t.ex. som Lillkillen. Genom att identifiera sig med sin rollfigur lär de sig förstå hur andra människor tänker och känner.

Totalt läste alla barn de Alfons-böcker som då var utgivna och valde sedan ut sju olika berättelser som de dramatiserade. De skrev också en egen Alfons-bok som de illustrerade.

En betydelsefull del av alla temaarbeten var att barnen fick möta författaren i ett samtal och att de sedan skrev ner sina upplevelser och vi hade turen att få möta Gunilla Bergström två gånger. Barnen var väl förberedda och ville gärna diskutera de frågor som hade dykt upp när de läste hennes böcker. Mötet med Gunilla blev en mycket stark upplevelse som de minns än i dag.

Under ett års tid arbetade vi med Alfons. Utställningen ägde rum på biblioteket och när det var dags för vernissage invigdes den med pompa och ståt av Gunilla Bergström. I samband med utställningen bjöd vi in en enmansteater som spelade Alfons Åberg och hans pappa. Barnen fick också möjlighet att spela upp *God natt Alfons Åberg* för författaren själv.

Under detta år ansökte vi också om bidrag från landstingets kultur nämnd och fick 80 000 till vårt projekt. Pengarna använde vi till studieresor, teaterbesök, skriva en egen bok och att resa till Vimmerby i Småland för att där möta Astrid Lindgrens värld.

År 3

När barnen började i år tre utökade vi klassrummets bokbestånd ytterligare med några hundra böcker till mellan 450 och 500 böcker. Barnen läste nu omfattande böcker på upp till 250 sidor.

Tema Astrid Lindgren

Nästa stora tema blev Astrid Lindgren och en av anledningarna till det är att hon är den mest välkända och betydelsefulla barnboksförfattaren i Sverige. Vi ville ge alla barn i klassen möjlighet att läsa och lära känna *Pippi Långstrump*, *Emil i Lönneberga*, *Mio min Mio*, *Bröderna Lejonhjärta* och *Ronja Rövardotter*. Genom att läsa dessa böcker får barnen dels ett stycke svensk kulturhistoria, dels får de ta del av universella problemställningar. Värdefullt är också att barnen får uppleva olika konstformer, som ger både en djup och samtidigt bred allmänbildning. Därför besökte vi Junibacken, såg *Mio min Mio* på Dramaten, upplevde *Ronja Rövardotter* som musikal, lyssnade på högläsning och såg filmatiseringar av Astrids böcker. Barnen skrev, tecknade och målade scener ur Astrids liv och ur hennes böcker, täljde trägubbar, sydde dockor i slöjden m.m.

Särskilt kvällsföreställningen på Dramaten var en stor upplevelse för barnen. För de flesta var det första gången de besökte en stor teater. Vissa scener var skrämmande, och ibland hade vi tre-fyra barn var i knät. När vi återvände till Rinkeby var klockan halv elva en fredagskväll. Trots detta var barnen beredda att genast börja skriva ner sina upplevelser. Vi vuxna tyckte dock att det var bättre att vi väntade med detta till måndag morgon. De fick då i uppgift att välja ut en av rollerna och skriva ner berättelsen i jagform.

Barnen fick alltså uppleva Astrid Lindgrens berättelser på många olika sätt, men framförallt fick de skriva och åter skriva för att sedan dramatisera utvalda stycken ur böckerna. Eftersom FN:s Barnkonvention hela tiden låg till grund för Listiga råven försökte vi välja stycken som har anknytning till någon eller några av artiklarna.

Arbetet med Astrid Lindgren och hennes sagofigurer satte djupa spår hos vissa av barnen. En liten somalisk pojke, som kom till Sverige när han var sex år gammal, identifierade sig så starkt med Emil i Lönneberga att han till och med försökte lära sig småländska! Det är just detta som är så fantastiskt med skönlitteratur; att en liten flyktingpojke från Somalia kan känna en sådan stark samhörighet med den ljushårige och blåögde Emil som levde i sekelskiftets Småland. Ett sådant möte tror vi inte kan äga rum i vanliga läsläror.

Temaarbetet med Astrid Lindgren och hennes värld utmynnade också i en stor utställning på biblioteket, där all personal på vernissagedagen - på författarens 90-årsdag! - var utklädd till figurer ur Astrids böcker.

En annan höjdpunkt i temat var vårt besök i Vimmerby. Där skulle vi bland annat spela upp fem dramatiseringar ur olika böcker på Vimmerby bibliotek för en klass i Astrid Lindgrens skola. Innan vi åkte till Småland fick barnen läsa både fack- och skönlitteratur om Smålands historia, geografi och hur samhället ser ut i dag. Naturligtvis kunde barnen inte möta Astrid Lindgren personligen, utan vi bad författaren Margareta Strömstedt, som är god vän till Astrid, att besöka klassen. Margareta, som också är uppvuxen i Småland men under en annan tid än Astrid, berättade om "sitt" Småland och sin vänskap med Astrid Lindgren. I samband med detta fick barnen läsa Margareta Strömstedts böcker om Majken, Margaretas alter ego. Barnen hade så många frågor till Margareta att författarbesöket aldrig höll på att ta slut.

Och våra dramatiseringar? Jodå, vår somaliske Emil gjorde stor succé!

Skrivarverkstad: Min bästa sak

Under samma år kom vi fram till att vi ville låta barnen skriva en alldeles egen bok. Vi kontaktade därför författaren Gunilla Lundgren, som vi arbetat med tidigare. Hon frågade barnen vad de ville skriva om, och det vinnande förslaget var *Min bästa sak*. Boken översattes senare till engelska för skickas till en klass med jämnåriga barn i Amman, Jordanien som vi hade ett litet samarbete med.

Mayfair

En dag i slutet på höstterminen fick klassen ett julkort från Mayfair, en ko av rasen Highland cattle. Tillsammans med julkortet fanns ett brev där Mayfair frågade barnen om de visste vad ett barn är för något. Hon hade nämligen hört att barnen i den här klassen var särskilt kloka barn, men innan de skrev ner sina svar ville hon att varje barn skulle berätta lite om sig själv. Barnen blev eld och lågor och började genast skriva till kossan Mayfair.

Mayfair, som bor på Myrö gård i Närke, blev mycket tacksam för breven och bad därför barnen om ytterligare en tjänst: att namnge hennes nyfödde kalv. Namnet måste börja på bokstaven P. Vi plockade fram kartan över London, eftersom Mayfair är en stadsdel i London, och började leta efter en stadsdel som börjar på P och hittade till slut Pimlico, och det fick kalven heta. Bibliotekarien letade fram böcker om kons utveckling, från uroxer till ko, samt böcker om landskapet Närke. Mayfair och hennes människor ville efter denna brevväxling träffa barnen och vi blev därför inbjudna till Myrö gård.

Detta besök gav i sin tur uppslaget till ett kungaprojekt där varje barn fick välja var sin regent och skriva om henne/honom i jagform. Naturligtvis läste barnen även folkets historia, Sveriges historia är ju långt ifrån bara kungarnas historia, samt historiska barnböcker. Vi besökte Skansen, Drottningholm (där ett av barnen, Carl XVI Gustav, bjöd in oss för att äta lunch i slottets park), Livrustkammaren, ett sildenväveri och en tapetserare som visade barnen hur man renoverar

och klär om möbler. Intendenten för Nationalmuseum besökte också klassen och berättade om 1700-talet.

Sammanfattning

Tidigt stod det klart, att med den inriktning som läsprojektet tog var det lämpligt att göra Listiga räven till ett s.k. pilotprojekt. Med Rinkebys språkprogram som utgångspunkt kunde denna nya zeeländskt inspirerade metod bli ett exempel på hur skola och bibliotek tillsammans kan höja läs- och skrivkunnigheten för elever med svenska som andraspråk.

Flera barn befinner sig nu i sitt skrivande på en för deras ålder avancerad nivå när det gäller ordförståelse och meningsbyggnad. Emellertid är barnen fortfarande bättre på att skriva än på att tala, men de många dramatiseringarna och barnens egna ”bokprat” har hjälpt dem att utveckla sitt språk. I slutet av år 3 hade varje barn läst och i skriftlig eller muntlig form redovisat cirka 400 böcker var. Många av dem små och tunna, men lästa och förstådda. För första gången fick vi svart på vitt att intensiv läsning ger stora resultat både när det gäller språket och förmågan att uttrycka sig skriftligt. Dessutom ger det en allmänbildning som gör det lättare att förstå sin omvärld och därmed ge bättre förutsättningar att lära sig andra ämnen i skolan. Barnens kunskaper i läsning har tydligt smittat av sig till andra ämnen som matematik. Det finns heller inga läs- och skrivproblem i klassen och det verkar som om deras modermål har blivit mer nyansrikt.

En annan intressant iakttagelse är att det inte fanns någon mobbning eller skoltrötthet i klassen. Tvärtom, barnen kom ofta en halv- till trekvarts timme tidigare på morgonen för att arbeta med sina uppgifter.

Bibliotekarierollen har varit att tänka ut idéer och förslag till olika teman och introducera dem. Bokprata, förse klassen med böcker och väcka deras läslust, hjälpa lärarna med eventuell bredvidläsningslitteratur, färdigställa utställningar och ge förslag till utställningarnas utformning samt kontakta och boka tid med författare inför författarbekämp.

För att ett läsprojekt av den här typen ska lyckas finns det en sak som är viktigare än något annat – att lärarna själva läser litteratur. An-

nars blir läsning lätt ett skolämne vilket som helst, i stället för en naturlig del av livet. Dessutom behöver barnen en insatt samtalspartner när de berättar om en bok de läst; någon att utbyta tankar och funderingar med. I detta samtal har ingen tolkningsföreträdare, utan lärare och elev är jämlika i sin analys och uppfattning av boken.